

Winschoten Waterbergingsgebied Tusschenwegen

Archeologische begeleiding

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 334

Winschoten Waterbergingsgebied Tusschenwegen

Archeologische begeleiding

GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 334

Definitief

ISSN 1573-5710

Opdrachtgever:
Waterschap Hunze en Aa's

Grontmij Nederland bv
Assen, 16 april 2007

Verantwoording

Titel : Winschoten Waterbergingsgebied Tusschenwegen
Subtitel : Archeologische begeleiding
GRONTMIJ ARCHEOLOGISCHE RAPPORTEN 334
Projectnummer : 194523
Referentienummer : 194523
Revisie : 2
Datum : 16 april 2007

Auteur(s) : mevr. drs. L. Soetens
E-mail adres : laura.soetens@grontmij.nl

Gecontroleerd door : dhr. drs. J. van der Roest

Paraaf gecontroleerd : *i.o. [Handwritten Signature]*

Goedgekeurd door : dhr. ing. J. Knol

Paraaf goedgekeurd : *[Handwritten Signature]*

Contact : Stationsplein 12
9401 LB Assen
Postbus 29
9400 AA Assen
T +31 592 33 88 99
F +31 592 33 06 67
E noord@grontmij.nl

Administratieve gegevens

Datum opdracht : 6 november 2005
concept : 30 oktober 2006
definitief : 16 april 2007

Opdrachtgever : Waterschap Hunze en Aa's

Uitvoerder : Grontmij Nederland bv
Mevr. drs. L. Soetens

Bevoegd gezag : Provincie Groningen

Contactpersoon : Dhr. dr. H. Groenendijk

Locatie : gemeente : Winschoten
plaats : Winschoten
toponiem : Tusschenwegen

RD-coördinaten : N x: 265484/ y: 572798
O x: 266262/ y: 572602
Z x: 265342/ y: 571590
W x: 264845/ y: 572718

kaartblad : 13A Winschoten

afm. plangebied : 88 ha

AMK : monumentnr. : 7306 en 7307

Archis II : CIS-code : 18483

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Algemeen	5
1.2	Aanleiding.....	5
1.3	Doel.....	5
2	Bureaustudie	6
2.1	Inleiding	6
2.2	Situatie	6
2.3	Bodem en landschap	6
2.4	Archeologie.....	7
3	Resultaten	8
3.1	Algemeen	8
3.2	De inspecties	8
3.2.1	Zandkop en slotenpatroon.....	8
3.2.2	Slootverbreding.....	9
3.3	Andere inspecties	11
4	Evaluatie	12
4.1	Conclusie	12
4.2	Opmerking	12

Bijlage 1: Locatie plangebied

Bijlage 2: Historische kaarten 1850 en 1910

Bijlage 3: Locaties archeologische vondsten

Bijlage 4: Literatuur

1 Inleiding

1.1 Algemeen

Grontmij Nederland bv heeft van Waterschap Hunze en Aa's opdracht gekregen voor de Archeologische Begeleiding van de ontgravingen ten behoeve van de aanleg van een waterpartij in plangebied Tusschenwegen in de gemeente Winschoten. Het plangebied ligt ten zuiden van Winschoten, tussen Winschoterhogbrug en Zuiderveen en heeft een totale oppervlakte van 88 hectare. De locatie van het plangebied is weergegeven in bijlage 1.

1.2 Aanleiding

Aanleiding voor het archeologisch onderzoek is de ontgraving en herinrichting in het gebied ten behoeve van een wateroverstort van de Pekel-Aa en natuurontwikkeling. In 2004 is een archeologisch Inventariserend Veldonderzoek uitgevoerd. Naar aanleiding van de resultaten hiervan is toen vervolgonderzoek of archeologische begeleiding aanbevolen op enkele delen van het terrein (Groen-Lubbers 2005). In een reactie op het rapport heeft de heer J. Molema van Steunpunt Libau een notitie opgesteld waarin uitgebreid vervolgonderzoek wordt aanbevolen in gebieden waar een ingreep gepland staat van 0,40 m beneden maaiveld of meer.

In oktober 2005 was begonnen met de grondwerkzaamheden in het gebied, zonder naleving van de aanbevelingen van Libau.

Op 7 november 2005 is door de heer E. R. Renken uit Blijham een archeologische vondstmelding gedaan bij de provinciaal archeoloog van Groningen, de heer H. Groenendijk. Het betrof enkele wandscherfjes van kogelpotaardewerk, een concentratie natuursteen en enkele met klei gevulde slootjes. Een dag later heeft een terreininspectie plaatsgevonden door de heer Renken en de heer Groenendijk.

Bij de terreininspectie is het gebied nogmaals nagelopen en zijn meer sporen gevonden. Tevens is een vuurstenen kling aangetroffen. Hierna is Grontmij van de vondsten op de hoogte gesteld en is afgesproken dat de archeologische resten ingemeten en gedocumenteerd zullen worden. Vervolgens is afgesproken dat bij de nog volgende graafwerkzaamheden regelmatig een archeoloog van Grontmij een inspectie zou uitvoeren in het gebied.

1.3 Doel

De beslissing om archeologische inspecties uit te gaan voeren in het gebied is ad hoc genomen door het bevoegd gezag. Er is niet volgens een Programma van Eisen te werk gegaan. Het doel van het onderzoek was om zoveel mogelijk archeologische resten die bij de graafwerkzaamheden aangetroffen worden te documenteren. De resultaten van de inspecties worden in dit verslag gepresenteerd.

2 Bureaustudie

2.1 Inleiding

Op de onderzoekslocatie zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd. Deze zijn samengevat tot deze bureaustudie. Er is bij de studie gebruik gemaakt van verschillende beschikbare bronnen (bijlage 4, literatuurlijst). Het doel van dit hoofdstuk is een duidelijk beeld te krijgen van het plangebied van voor de werkzaamheden. Tevens werden bekende archeologische waarden van het plangebied in kaart gebracht.

In 2004 is door De Steekproef een Inventariserend Veldonderzoek in het plangebied uitgevoerd. In het kader van dat onderzoek zijn boringen verricht op de hoogste delen en is door middel van een kruisraai de rest van het plangebied in kaart gebracht. Tijdens het onderzoek is in één boring bewerkt vuursteen aangetroffen en zijn in de omgeving van een boring aan de zuidzijde enkele fragmenten geplazuurd aardewerk en baksteenresten gevonden (Groen-Lubbers 2005).

2.2 Situatie

Het 88 ha grote plangebied Tusschenwegen ligt aan de zuidkant van Winschoten en was voor de ingreep gedeeltelijk in gebruik als akker en gedeeltelijk als grasland. Aan de westkant loopt nu een sloot waar vroeger de Zuiderveenseweg liep. Dit is te zien op historische kaarten uit 1850 (Grote Historische Atlas van Nederland) en 1902 (Wieberdink sam. 1990). In de Zuiderveenseweg zit een slinger ter hoogte van waar in het verleden de Pekelborg gesitueerd was. De sloot die nu op de plaats van de weg loopt is recht. De huidige, Zuiderveenseweg ligt enkele honderden meters naar het westen.

Aan de zuidoostkant van het plangebied loopt de Pekel-Aa, een gekanaliseerde beek. Op de historische kaart uit 1850 is de loop dezelfde als nu het geval is. De historische kaart is weergegeven in bijlage 2.

Op de geraadpleegde kaarten staan in het plangebied voor die perioden geen gebouwen aangegeven. Ten westen van het gebied, aan de Zuiderveenscheweg staan enkele boerderijen. Het gebied was in het verleden in gebruik als landbouwgrond. De kleine percelen, zoals te zien op een historische kaart van het begin van de twintigste eeuw, zijn samengevoegd tot enkele grote. De oost-west richting van de percelen is wel gehandhaafd.

2.3 Bodem en landschap

De bodem in het plangebied bestaat uit een dekzandondergrond, die aan de westkant aan de oppervlakte komt. Op het dekzand is veen afgezet, dat vooral op de lagere delen nog aan te treffen is. Het veen is gedeeltelijk ontgonnen in de Middeleeuwen en verspoeld geraakt tijdens inbraken van de Dollard. Op het veen en het dekzand is een laag zogenaamde Dollardklei afgezet. Ten tijde van het dekzandlandschap was het gebied een beekdal waar de Pekel-Aa doorheen liep. Op de hogere delen was bewoning mogelijk. Aan het einde van het Mesolithicum vernatte het gebied en raakte het overwoekerd met veen. Pas in de Middeleeuwen is men het veen gaan ontginnen en is er bewoning op het veen ontstaan.

In de zestiende eeuw is door overstromingen de Dollard ontstaan. Het plangebied ligt aan de rand van de verste inbraak van de Dollard. Enkele zandkoppen ten westen van het plangebied, maar ten oosten van de Zuiderveenseweg, steken nog boven het kleidek en het veen uit. Juist op deze zandkoppen staan boerderijen en heeft de Pekelborg gestaan.

2.4 Archeologie

Het plangebied is aan het einde van de Middeleeuwen overspoeld door de Dollard. Er is een dikke laag klei afgezet over een groot gedeelte van het gebied. Er zijn archeologische resten uit de Middeleeuwen te verwachten in het veenpakket of op het dekzand, direct onder de Dollard-klei. Ook zijn resten van huizen uit de Late Middeleeuwen en de Nieuwe Tijd aangetroffen in en op de klei. Op de hoger gelegen delen van het dekzand worden tevens archeologische resten verwacht uit het Paleolithicum en Mesolithicum. De vindplaatsen uit Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd, zoals steenhuizen, de Pekelborg en wachttorens langs de Pekel Aa manifesteren zich door middel van puinconcentraties aan de oppervlakte. Na de afzettingen van de Dollard-klei zijn de bakstenen van deze bouwwerken hergebruikt door de bevolking (Notitie Molema, 2005).

Tabel 1: Overzicht van archeologische perioden¹

Periode	Tijd		
Laat-Paleolithicum (Oude Steentijd)		tot	9.000
Mesolithicum (Midden Steentijd)	9.000 v.Chr.	-	4.900
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5.325 v.Chr.	-	1.900
Bronstijd	1.900 v.Chr.	-	800 v.Chr.
IJzertijd	800 v.Chr.	-	12 v.Chr.
Romeinse Tijd	12 v.Chr.	-	450 n.Chr.
Vroege Middeleeuwen	450	-	1.050
Late Middeleeuwen	1.050	-	1.500
Nieuwe Tijd	1.500	-	heden

In het plangebied ligt een oude geul van de Pekel Aa (Groenendijk en Schwarz 1991). Op de Hoogtekaart (Groen-Lubbers 2005) is deze loop als een laagte te volgen over het gebied. In rivierlopen kunnen depotvondsten aangetroffen worden uit prehistorische en vroeg-historische perioden. Depotvondsten zijn voorwerpen die met opzet in de rivier of beek zijn gedeponed, bijvoorbeeld als offer. Het gaat vaak om bijzondere voorwerpen. Door systematisch onderzoek zijn dit soort vondsten niet op te sporen, ze worden vrijwel altijd per toeval gevonden.

¹ Voor de dateringen is gebruik gemaakt van Lanting en Van der Plicht, 1996, 2000 en 2002.

3 Resultaten

3.1 Algemeen

Na de vondstmelding van de heer Renken en de veldinspectie van de heer Renken en de heer Groenendijk is besloten dat tijdens de werkzaamheden in het gebied archeologische inspecties moeten worden uitgevoerd. Op 9 november 2005 zijn 2 archeologen van Grontmij het gebied in geweest om de bij de eerste veldbezoeken aangetroffen vondsten in te meten. In bijlage 3 wordt een overzicht gegeven van de aangetroffen archeologische waarden.

3.2 De eerste inspecties

3.2.1 Zandkop en slotenpatroon

Het afgegraven gedeelte van het plangebied met de archeologische resten is opgeschaafd. De slootjes zijn ingemeten met dGPS en getekend ten opzichte van elkaar. De sloten zijn in het veen ingegraven en later wellicht tijdens de Dollardinbraken met klei opgevuld. De sloot is gecoupeerd. De diepte van het spoor was 0,22 m vanaf het huidige loopvlak. De vulling bestaat uit grijze klei. De Dollardinbraken zijn voor dit gebied niet precies gedateerd, de nabijgelegen Pekelborg zou nog in de late 15^e eeuw zijn gebouwd. Echter, de Pekelborg is gelokaliseerd in een gedeelte van het gebied dat niet is afgedekt met Dollardklei en is dus mogelijk na de inbraken gebouwd.

Tijdens de inspectie werd geconcludeerd dat de sloten waarschijnlijk uit de Late Middeleeuwen of Nieuwe Tijd dateren. Op de detailkaart (bijlage 2) is te zien dat de richting van de aangetroffen sloten in het historische slotenpatroon past (bijlage 3). De meest recente situatie van vóór de graafwerkzaamheden laat zien dat dit gedeelte van het plangebied uit één groot perceel bestaat (bijlage 1). Daarom is het niet uitgesloten dat het hier om subrecent gedempte sloten gaat. Helaas was de overgang van de vulling van de sloot naar de bovenlaag/bouwvoor al verwijderd voor de inspectie, waardoor het niet mogelijk was om een volledig profiel te bestuderen. In de sloot zijn geen archeologische resten aangetroffen die een datering kunnen ondersteunen.

Ten westen van de sloot, in de buurt van de knik (zie bijlage 3), zijn enkele kleiige rechthoeken in het vlak gesignaleerd. Deze zijn ook opgetekend en gecoupeerd. De diepte van deze rechthoekige sporen bedraagt slechts 0,10 m vanaf het loopvlak. De oriëntatie van de vierkanten is zeer variabel en de afmetingen variëren van 0,40 bij 0,60 m tot 1,0 bij 2,2 m. De vulling bestaat uit grijze klei, dezelfde als van de sloot. Er zijn in de rechthoekige sporen geen vondsten aangetroffen.

De zandkop waar eerder de vuurstenen kling was aangetroffen, werd opgeschaafd en secuur nagelopen, maar er zijn geen andere vuurstenen aangetroffen. De vuurstenen kling wordt op grond van het formaat in het Mesolithicum of Neolithicum gedateerd.

De concentratie stenen, mogelijk een soort wegverharding, is tevens bestudeerd. Er is een coupe gegraven door de verharding heen (figuur 1). De verharding bestaat uit een laag natuursteen gemengd met (kei)leem. De verharding is op het veen aangebracht en was bedekt door klei. De-

ze mogelijke wegverharding dateert van voor de Dollardinbraken, omdat hij bedekt is geweest met een laag Dollardklei..

Figuur 1. Doorsnede door keienverharding

3.2.2 Slootverbreding

De sloot die de westgrens van het gebied vormt is gedeeltelijk verbreed. Dit is gebeurd in de omgeving van de locatie van de Pekelborg. Het talud van de verbrede sloot is geïnspecteerd. Op twee plaatsen is mogelijk een cultuurlaag aangetroffen (zie figuren 2 tot en met 4). In cultuurlaag 2 is rood baksteenpuin aangetroffen.

Figuur 2: Cultuurlaag 1 is een zeer duidelijke zwarte band. Er zijn geen vondsten of baksteenpuin in aangetroffen in het slootprofiel

Figuur 3: Cultuurlaag 2 is een dunnere zwarte laag dan cultuurlaag 1.

Figuur 4: Schoongemaakt detail van cultuurlaag 2. Baksteenpuin is duidelijk te zien (pijl).

3.3 Overige inspecties

Na besproken eerste inspectie zijn er regelmatig veldbezoeken gedaan. Tot het voorjaar van 2006 is ongeveer twee keer per week een archeoloog in het gebied de nieuw afgegraven delen gaan inspecteren.

Door de omvang van het plangebied was het moeilijk om het hele gebied te overzien. Naarmate het werk vorderde werd het gebied bovendien bijna onbegaanbaar, doordat de grote vrachtwagens en graafmachines de bovenlaag van de grond helemaal stuk hadden gereden. Te voet was het moeilijk om in het gebied te komen.

Er zijn bij deze inspecties nog wel recent gedempte sloten aangetroffen, maar geen verdere archeologische waarden en resten.

4 Evaluatie

4.1 Conclusie

In het plangebied Tusschenwegen bij Winschoten zijn tijdens de werkzaamheden ten behoeve van het Waterpark geregeld archeologische inspecties uitgevoerd. Er zijn daarbij enkele archeologische resten gevonden uit de periode Middeleeuwen-Nieuwe Tijd en een vuursteenkling die mogelijk uit het Neolithicum of Mesolithicum dateert. Deze vondsten en structuren zijn gedocumenteerd en ingemeten.

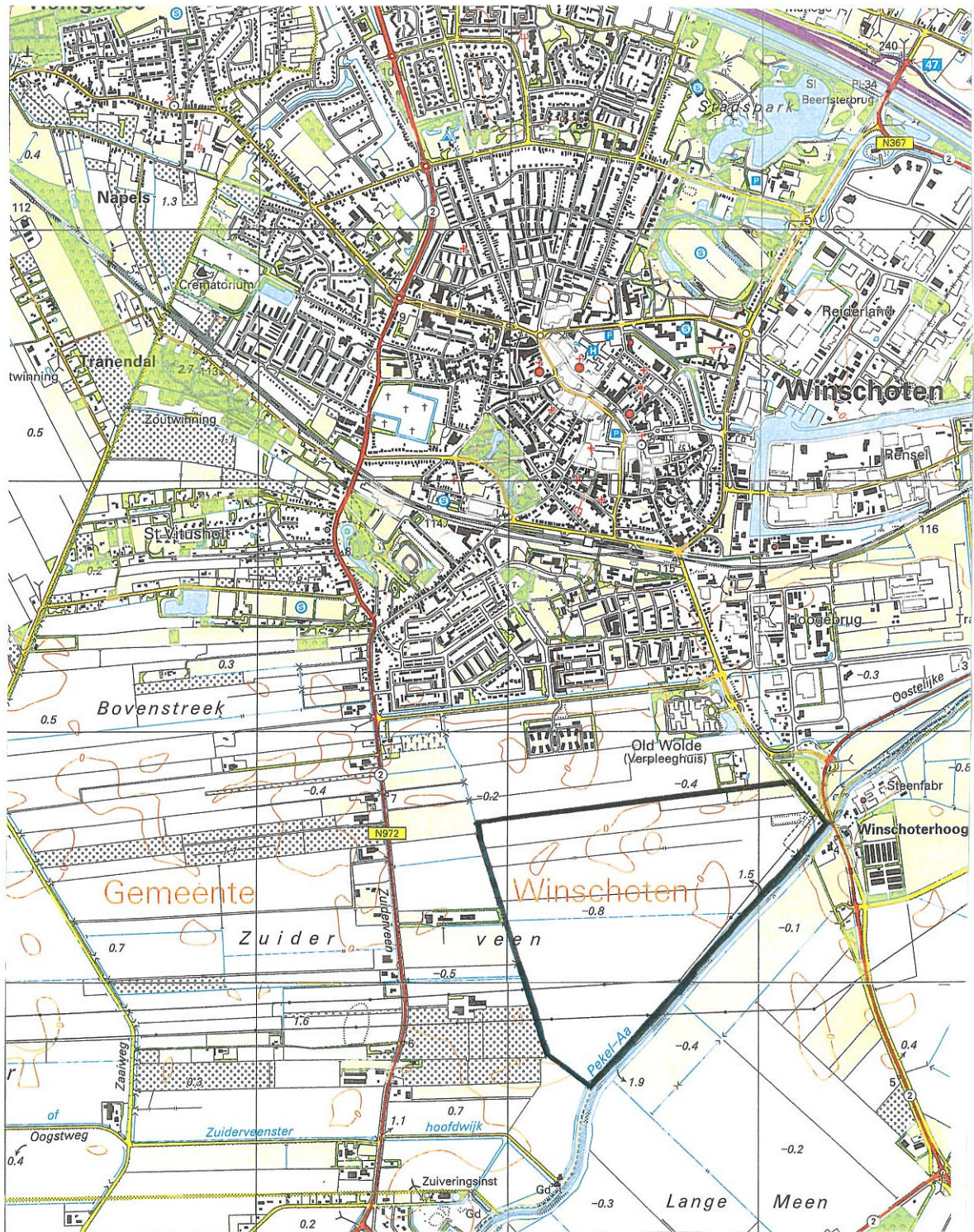
Bij verdere inspecties zijn geen andere archeologische waarden aangetroffen.

4.2 Opmerking

De archeologische begeleiding heeft niet opgeleverd wat er verwacht werd naar aanleiding van de in eerste instantie aangetroffen vondsten. Het project had een zeer grote omvang en de werkzaamheden waren daardoor niet gemakkelijk te begeleiden.

Voor een adequaat onderzoek van de aangetoonde en mogelijk aanwezige archeologische waarden en resten in het gebied, was het zeker wenselijk geweest als de aanbevelingen ten opzichte van archeologisch vooronderzoek op waren gevolgd, zoals ze in 2005 waren opgesteld door Li-bau.

Bijlage 1
Locatie plangebied

Schaal 1:25.000

Locatie Plangebied

Bijlage: 1
PN: 194523

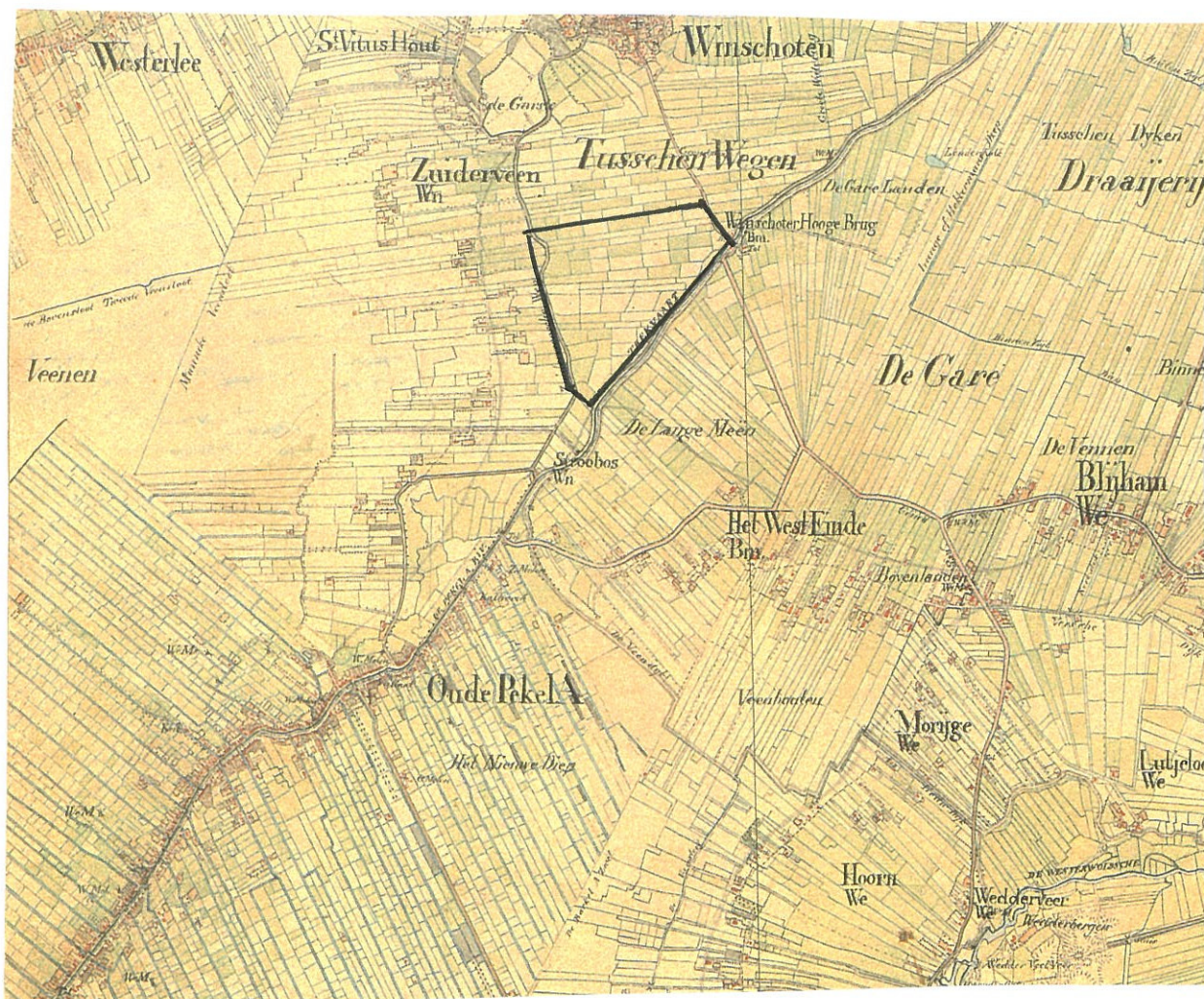
Bron: ANWB Topografische Atlas Groningen 1:25.000

Bijlage 2

Historische kaarten 1850 en 1902

Schaal 1:50.000

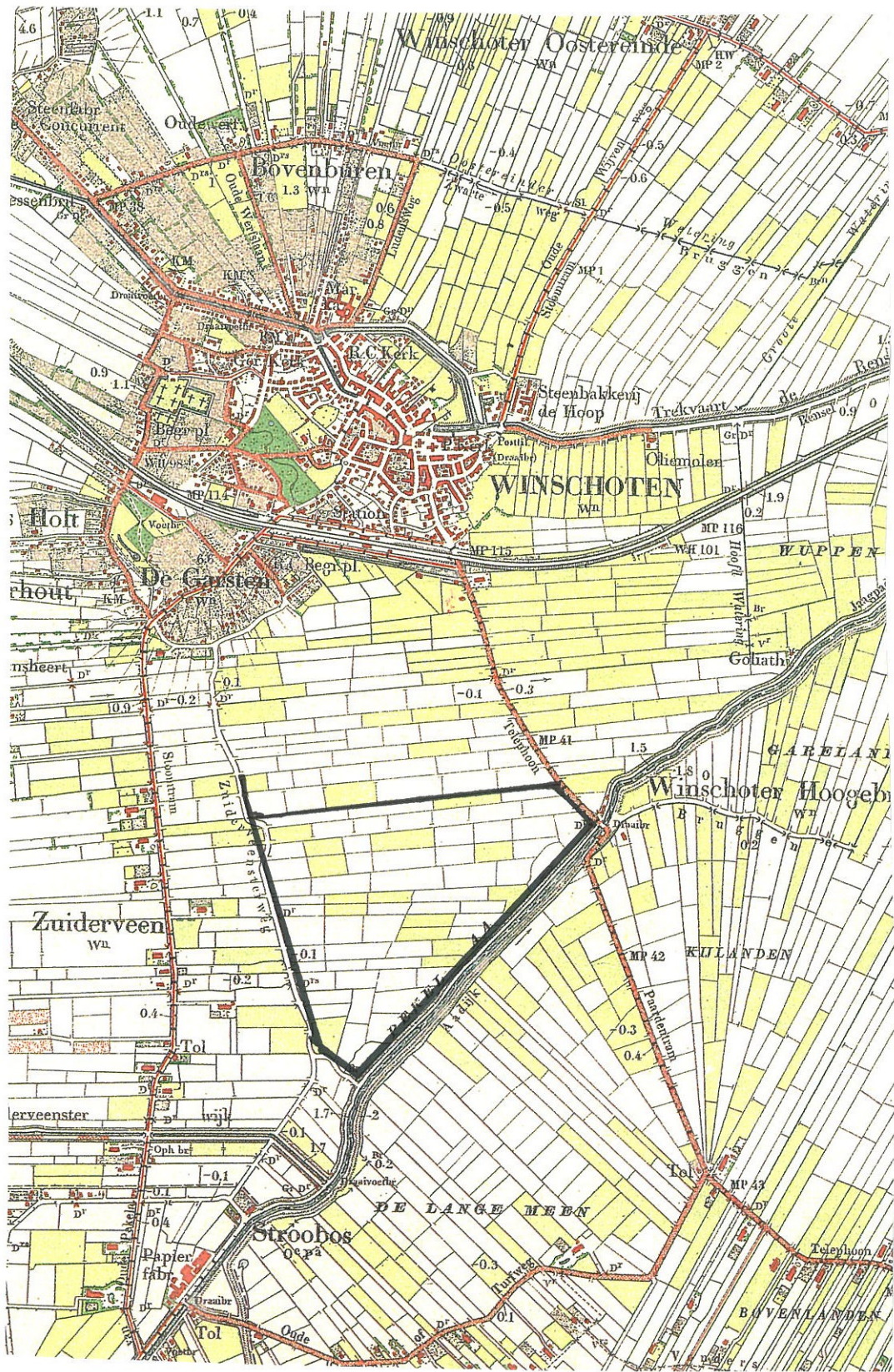
Plangebied rond 1850

Bijlage: 2
PN: 194523

Bron: Grote Historische Atlas van Nederland, deel 2 Noord

Schaal 1:25.000

Plangebied rond 1902

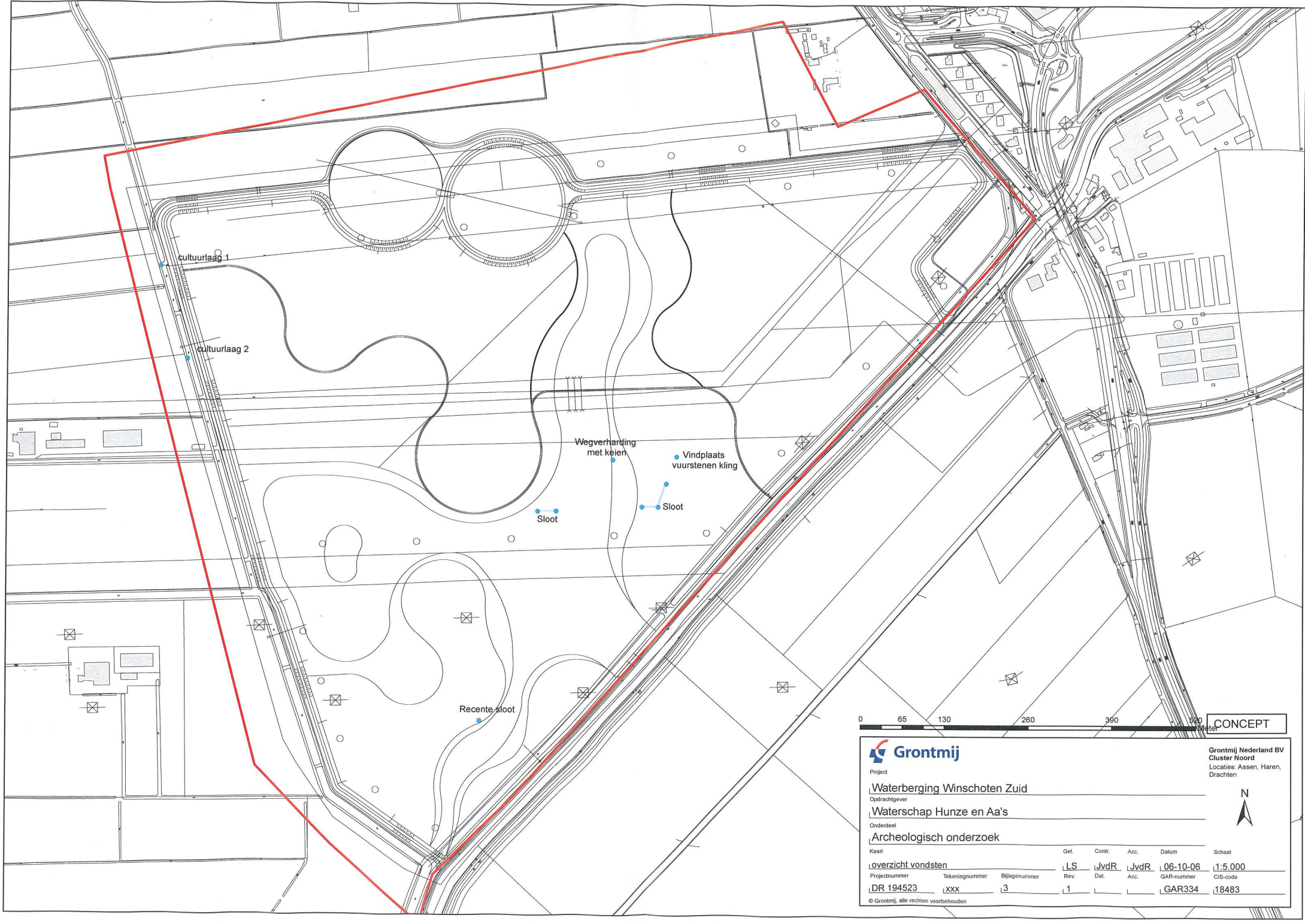
Bijlage: 2
PN: 194523

Bron: Historische Atlas Groningen, Chromotopografische Kaart de Rijks

Bijlage 3

Locaties archeologische vondsten

0 65 130 260 390 520 Meter

CONCEPT

Grontmij
 Project
Waterberging Winschoten Zuid
 Opdrachtgever
Waterschap Hunze en Aa's
 Onderdeel
Archeologisch onderzoek

Grontmij Nederland BV
 Cluster Noord
 Localities Assen, Haren, Drachten

Projectnummer: DR 194523
 Tekeningnummer: xxx
 Bijlagennummer: 3
 Rev: 1

Get. Contr. Acc. Datum
 LS JvdR JvdR 06-10-06
 Rev. Dat. Acc. GAR-nummer CIS-code
 1 GAR334 18483

Schaal: 1:5.000

© Grontmij, alle rechten voorbehouden

Bijlage 4

Literatuur

ANWB, 2004. *Topografische Atlas Groningen, schaal 1:25.000*. Topografische Dienst/Kadaster

Groen-Lubbers, N. 2005. *Gemeente Winschoten: Een Archeologisch Bureauonderzoek*. De Steekproef rapportnummer 2004-7/13.

Groen-Lubbers, L. 2005. *Winschoten Waterpark: Een Inventariserend Archeologisch Veldonderzoek*. De Steekproef rapportnummer 2004-10/3.

Groenendijk, H en W. Schwarz, 1991. Mittelalterliche Besiedlung der Moore im Einflussbereich des Dollarts: Ergebnisse und Perspektiven. Uit: *Archäologische Mitteilungen aus Nordwestdeutschland 14*, Oldenburg 1991, pag. 39-68.

Grote Historische Atlas van Nederland, 1990. Deel 2 Noord-Nederland 1851-1855, schaal 1:50.000. Wolters-Noordhoff Atlasproducties, Groningen.

Wieberdink, G. L. (sam.), 1990. *Historische Atlas Groningen. Chromotopografische Kaart des Rijks, 1902*. Schaal 1:25.000. Uitgeverij Robas Producties, Den Ijp.

www.grontmij.nl